

אבל בריא שכתב את כל נכסיו לאחרים, מתנתו מתנה.

ושנינו בברייתא בתוספתא למסכת בבא בתרא [י ה]: מי שכתב את כל נכסיו לאחרים — הוא אומר: הייתי שכיב מרע בשעת הכתיבה, וכיון שהבראתי מחוליי, מתנתי בטילה.

ואילו מקבלי המתנה אומרים: היית בריא בשעת הכתיבה, ולפיכך המתנה קיימת. —

מי מוציא את הנכסים מיד מי? —

אם המקבלים תפסו את הנכסים, הרי הוא [הנותן] מוציא אותם מידם, אף בלא להביא ראיה שהיה שכיב מרע, כיון שהדבר ספק, נשארים הנכסים [הקרקעות] בידי ה"מרא קמא", שהוא נחשב למוחזק בהם.

אבל הן, אין מוציאים מידו בלא להביא ראיה שהיה בריא בשעת נתינה, כיון שבכל ממון המוטל בספק, המוציא מחבירו עליו הראיה — דברי רבי יעקב.

רבי נתן אומר: אם עכשיו בריא הוא, חזקתו שהיה בריא גם בשעת הנתינה, ולכן, עליו להביא ראיה שהיה שכיב מרע בשעת הנתינה, כדי שתבטל המתנה.⁽¹⁾

ואם עכשיו שכיב מרע הוא, חזקתו שגם

ומשינן: אף מצד היין יש לתלות שהחמיץ זה מכבר, שהרי עתה החמיץ לפניך.

ושוב מקשינן: הכא נמי בבת, נימא: הרי היא בוגרת לפנינו. ונתלה משום כן שכבר מתחילת היום בגרה.

ומשינן: מכל מקום ספק הוא, דשמא רק השתא היא דבגרה.

ושוב מקשינן: אם כן, התם נמי נימא: השתא הוא דאחמיץ. ולא קודם לכן.

ומשינן: התם בחבית, תרתי לריעותא איכא. חזקת טבל שיש ביין שתרם עליו, והחבית עצמה עתה היא חומץ לפנינו. ודוקא בצירוף שני אלו אנו מכריעים בודאי שהחמיצה מתחילה.

אבל הכא בבת, הוא לריעותא בלבד הוא דאיכא. ואין בכח סברת "הרי בוגרת לפנינו" לבדה, להכריע את הספק.

והוינן בה: האם נימא, נאמר שמחלוקת רב ושמואל, היא במחלוקת התנאים הזאת?

עט-ב שכיב מרע שכתב את כל נכסיו לאחרים, אין מתנתו חלה אלא אם כן מת לבסוף מחוליו זה. אבל אם הבריא, בטלה מתנתו. כי מאחר ונתן את כל נכסיו ולא שייר לעצמו כלום, גילה דעתו שלא נתן אלא על מנת שימות מחוליו זה.

מודה רב נחמן שלא שייך להעמידו על חזקה דהשתא, שהרי זמן בריאותו ומחלתו ידוע לנו, וכל הספק הוא אימתי נתן את המתנה, וחזקה דהשתא אינה יכולה לפתור את הספק אימתי ניתנה המתנה.

ועוד טוען החזון איש, שבחזקה לחוד אי

1. החזון איש מבאר, כי מה שאמרה הגמרא "אם בריא הוא, עליו להביא ראיה שהיה שכיב מרע", מדובר שהזמן של נתינת השטר ברור לנו, וכל הספק אם הוא היה אז בריא או שכיב מרע. אבל אם היה ידוע שהוא היה שכיב מרע והבריא, וכל הספק הוא מתי ניתנה המתנה,

"העמד גוף על חזקתו", וכי נעמידנה בחזקת נערה כפי שהיתה עד עתה?! –

והרי המדובר הוא באותו יום שעתידיים להסתיים בו ששת חדשי הנערות, ובאותו היום אין לה חזקת נערות, לפי שעומדת היא להשתנות בו ולהעשות בוגרת. לכן, יש לתלות שכבר מתחילת היום היא הביאה את סימני הבגרות, כשם שהיא עתה, וכבר בגרה לפני קידושי האב.

ושמואל אמר: אגא, דאמרי את דברי אפילו לשיטת רבי נתן.

כי עד כאן לא אמר רבי נתן התם, שאם עכשיו הוא בריא נעמידנו בחזקת בריא אף קודם לכן, אלא משום דכולי עלמא, שכל אנשים, בחזקת בריאים קיימי.

ולפיכך עליו להביא ראיה שהיה שכיב מרע, כי מאן דקא מפיק נפשיה [מי שמוציא את עצמו] מחזקה של בריא, הוי עליה לאיתווי, עליו מוטלת החובה להביא ראיה לדבריו.

אבל הכא, כאן, אם נאמר שהיתה נערה במשך כל היום הזה, הרי גם אם היא עתה מוחזקת לפנינו כבוגרת, מי קא מפקא, האם היא מוציאה בכך את נפשה מהחזקה דקמיה [מחזקת בגרות שהיא נמצאת בה עתה]?! והלא הרבה נערות אינן מביאות סימני בגרות ביום שנשלמים ששת חדשי הנערות, ולכן, אם נאמר שהיה בעיכוב בהבאת סימני בגרות עד סוף היום, אין זה נחשב כאילו היא יוצאת בכך מחזקת בגרות של עכשיו.

בשעת הנתינה היה שכיב מרע, ולכן, עליהם להביא ראיה שבריא היה בשעת הנתינה, כדי שתתקיים המתנה.

ודנה הגמרא: **נימא, האם נאמר, שרב, האומר "הרי בוגרת לפנינו", הוא דאמר כרבי נתן.** שהרי אף רבי נתן קובע את מצב שעת הנתינה על פי מצבו עתה. שאם עכשיו הוא מוחזק כבריא, תלינן שאף אז היה בריא, ואמרינן: הרי הוא בריא לפנינו, וכן איפכא. והיינו ממש כדברי רב.

ושמואל, האומר "חוששין לקידושי שניהם", הוא דאמר כרבי יעקב. והיינו, כשם שחולק רבי יעקב על סברת "הרי הוא בריא לפנינו", ואומר שהדבר נשאר בספק, ואין מתחשבים בחזקה דהשתא, אף שמואל לא סומך כאן על כך שהיא בוגרת לפנינו.

ודחינן: **אמר לך רב: אגא, דאמרי, אומר אני את שיטתי אפילו כרבי יעקב.** כי עד כאן לא קאמר רבי יעקב התם, שם, שאין סומכים על כך שהוא בריא לפנינו, אלא בממון, משום **דאיכא למימר: העמד ממון על חזקתו.**

והיינו, הלכה היא בדיני ממון, שהמוציא מחבירו עליו הראיה. ולכן אף אם הם תפסו את הנכסים, הרי עד שעת הנתינה היו הנכסים בחזקת הנותן, ונמצא שתפסו ממון מידי המוחזק, מבלי להביא ראיה לדבריהם, ועל ידי חזקה דהשתא אי אפשר להוציא ממון מהמוחזק בו.

אבל הכא, כאן בביתו שבגרה, מי נימא

אפשר להוציא ממון ממרא קמא, ולא עדיפה חזקה דהשתא על חזקה דמעיקרא, שאין מוציאים ממון על פיה.

בשתי הברייתות בדבר, אלא כל אחד דיבר באופן שונה, כך גם אמוראי [רב ושמואל] נמי לא פליגי, אלא רב דיבר במכחשתו, ושמואל דיבר בשאינה מכחשתו.

ודחינן: ותפברא?! וכי סבור אתה שניתן לומר כך? הרי ודאי שאף באינה מכחשתו דיבר רב, וחולק על שמואל.

וראיה לדבר: הא הרי רב יוסף, בריה דרב מנשיא, ממקום הנקרא דוויל, עבד עובדא כוותיה דרב. הורה ועשה מעשה כשיטת רב, ולא חשש לקידושי האב, ואיקפיד שמואל על כך, ואמר עליו דברי ביקורת:

כולי עלמא, כיילי ליה בקבא זוטא, והאי מדרבנן, כיילי ליה בקבא רבה!

בלשון משל ומליצה דיבר, כאילו כל תלמידי חכמים, נמדדה להם חכמתם במידת קב קטן, ולכן יראים הם לסמוך על חכמתם ולהתיר ספק אשת איש. ואילו תלמיד זה, מראה עצמו כאילו קיבל חכמה במדה גדולה, ולכן הוא אינו ירא מלסמוך עליה, ולהתיר ספק אשת איש.

ואי סלקא דעתך שלא פליגי רב ושמואל, אמאי קא מקפיד שמואל על רב יוסף בריה דרב מנשיא? דילמא כי עבד עובדא, שמא מה שעשה כרב, היינו במכחשתו, שהרי אמרת שאף רב לא התיר אלא באופן זה.

אלא ודאי, התיר רב אף בשאינה מכחשתו, ופליג על שמואל.

אמר ליה מר זוטרא לרב אשי: הכי אמר אממר: הילכתא כוותיה דשמואל.

ורב אסי אמר: הילכתא כוותיה דרב.

ועתה דנה הגמרא האם נחלקו רב ושמואל במחלוקת תנאים אחרת:

נימא, האם נאמר שמחלוקת רב ושמואל, היא כמו שנחלקו הני תנאי?!

דתניא: נערה שהיתה ביום האחרון לנערותה, וקידשה אביה בדרך, ובאותו היום אף היא קידשה את עצמה בעיר, ובסוף היום הרי היא בוגרת לפנינו —

תנא חדא: הרי היא בוגרת לפנינו. ותלינן שאף בשעת הקידושין היתה בוגרת. לפיכך קידושיה קידושין.

ותניא אידך: חיישינן לקידושי שניהם.

מאי לאו, חד תנא סבר כרב, וחד תנא סבר כשמואל?!

ודחינן: לא בכך נחלקו, אלא אפשר לומר כי אידי ואידי, זה וזה, סוברים כשמואל.

אלא, שבאן, בברייתא הראשונה, מדובר במכחשתו לאביה. שלדבריו בתחילת היום בשעה שקידשה היא היתה נערה, ואילו היא טוענת שכבר מאתמול הופיעו בה סימני הבגרות, ולכן, למחרת, מיד בבוקר, היא בוגרת. וחזקה דהשתא ש"הרי היא בוגרת לפנינו", מסייעת לטענת ברי שלה.

וכאן, בברייתא השניה, מדובר בשאין היא מכחשתו, אלא גם היא מסתפקת אימתי בגרה, הלכך חוששים לקידושי שניהם, כי אין יודעים אימתי בגרה.

אך עדיין דנה הגמרא:

ונימא, ומדוע שלא נאמר, מדמתניתא לא פליגי, כמו שהעמדנו שלא נחלקו התנאים

ומסקנת הגמרא: והילכתא כוותיה דרב.

מתניתין:

א. מי שיצא הוא ואשתו [המיוחסת] למדינת הים, ולאחר זמן באו הוא ואשתו ובניו חזרה, כאשר רק הבעל מוכר לנו, ולא האשה וילדיה.

ואמר הבעל: האשה שלי, שיצאת עמי למדינת הים, הרי היא אשה זו שחזרה עמי, ואלו הבנים, הם שלי, והם בניה של אשתי זאת! —

הרי הוא נאמן על כך שזו היא אשתו.

ולכן, אין הוא צריך להביא ראיה, לא על כשרות היחוס של האשה, לפי שיש לסמוך על כך שנבדק יחוסה כאן בשעה שנשאה.

וכמו כן לא צריך הוא להביא ראיה על יחוס הבנים. כי מאחר וכרוכים הם אחריה, ודאי בניה הם, וכיון שהיא כשרה גם הם כשרים.

ב. אך אם באו עמו רק בניו, בלי אשתו, ואמר: אותה אשה שנשאתי כאן והולכתיה עמי למדינת הים, מתה שם, ואלו הם בניה —

הרי הוא צריך להיות מביא ראיה על הבנים, שאכן הם בני אותה האשה.

אבל, אינו צריך להיות מביא ראיה על יחוס האשה, לפי שכבר נבדק יחוסה, כאמור.

ג. ואם יצא למדינת הים כשהוא רווק, ונשא

שם אשה, וחוזר עם אשתו, ואומר: אשה שנשאתי במדינת הים, והרי היא אשה זו, ואלו הם בניה —

הרי הוא מביא ראיה על האשה שיחוסה כשר, שהרי מעולם לא נבדקה.

ואין הוא צריך להביא ראיה על הבנים שאכן הם בניה, לפי שבאו עמה כשהם כרוכים אחריה.

ד. ואם בא רק עם בניו, ואמר: אותה אשה שנשאתי במדינת הים מתה, ואלו הם בניה —

הרי הוא צריך להביא ראיה, בין על האשה, שמיוחסת היא, ובין על הבנים שאכן הם בניה.⁽²⁾

גמרא:

שנינו במשנה: ואין צריך להביא ראיה על הבנים.

אמר רבה בר רב הונא: וכולן, כל המקרים שנאמר בהם דין זה, הם באופן שהבנים כרוכים אחריה [אחרי אמם], ומשום כן הם מוחזקים כבניה.

תנו רבנן: האומר "אשה שנשאתי במדינת הים", מביא ראיה על כשרות האשה, ואין צריך להביא ראיה על הבנים.

ומביא ראיה על הבנים הגדולים שהם בניה, שהרי אין לנו שום חזקה על כך.

2. צריך להביא ראיה על האשה ועל הבנים.

שהוא בנו, כיון שהיא אשתו, תולים אנו שהבנים הם ממנה, אך צריך הוא להביא ראיה שהם

ומבואר במשנתנו שאינו צריך להביא ראיה

ורבי יוחנן אמר: סומכים על כך שהיא אמם, אפילו לענין להחזיקם ביוחסין.

ואזרא, והולך רבי יוחנן לטעמיה.

דאמר רבי חייא בר אבא אמר רבי יוחנן:

א. מלקין על החזקות.

די בכך שדבר מוחזק אצלנו כאיסור, אף אם אין לנו עדות ברורה על כך שהמעשה היה אכן מעשה עבירה, כדי להעניש על כך בעונש מלקות.

ב. ולא רק לענין עונש מלקות בלבד אמרו, אלא אף סוקלין ושורפינן על פי החזקות.

ג. ומיהו, אין שורפינן תרומה על החזקות. שאם לא נטמאה התרומה בודאות, אלא שלפי מה שמוחזק לנו יש להניח שנטמאה [וכגון שנגע בה תינוק שלא ראינוהו שנטמא, אבל הוא מוחזק כטמא, משום שדרכו לחטט באשפה שיש בה תדיר שרצים ונבילות], אין שורפים אותה כדין תרומה טמאה, אלא תולין אותה [לא אוכלים ולא שורפים] כדין טומאת ספק.

ומפרשינן את דברי רבי יוחנן:

א. "מלקין על החזקות" — היינו באופן שמצאנו בדברי רב יהודה.

אבל אין צריך להביא ראיה על הקטנים שהם בניה, משום שעובדת היותם כרוכים אחריה, מעידה על כך.

במה דברים אמורים: באומר "אשה אחת נשאתי, ואלו בניה".

אבל באומר "שתי נשים נשאתי במדינת הים, ואחת מתה, וזו היא השניה, ואלו בניה" — מביא ראיה על האשה, ועל הבנים.

בין על הגדולים ובין על הקטנים.

ואפילו הם כרוכים אחריה, אין הדבר מעיד על כך שהם בניה. כי שמא בניה של השניה הם, ומפני שגידלה אותם הם כרוכים אחריה.

אמר ריש לקיש:

א-9 לא שנו שסומכים על כך שהם כרוכים אחריה לתלות שהם בניה, אלא לענין להתירם באכילת קדשי הגבול, דהיינו תרומה, שאין אוכלים בה אלא כהנים כשרים. וכיון שמחזיקים אשה כשרה זו לאמם, הרי אף הם בחזקת כשרים.

אבל להחזיקם ביוחסין, לא מחזיקים אותם בודאות לבני אשה זו. ואם יש ביניהם בנות, הרי הן אסורות להינשא לכהן. שעדיין חיישינן, שמא הן בנות אשה אחרת הפסולה לכהונה, והרי הן חללות.

כשרים לאכילת תרומה.

הרמב"ם פסק שנאמן אדם לומר על מי שלא הוחזק לבנו, שהוא בנו.

והקשה הקצות החושן [סימן רעז] אם נאמן הוא לומר שהוא בנו, ואף נאמן לפוסלו, מדוע אומרת הגמרא במסכת כתובות דף כה שאינו

נאמן להכשירו לאכילת תרומה, והרי אם נאמן הוא לפוסלו, מדוע לא יהיה נאמן להאכילו תרומה.

והאילת השחר טוען, שגם ממשנתנו יכול היה הקצות להביא ראיה, ולהקשות, שהרי מוכח שהוא נאמן שהם בניו, ואינו צריך להביא ראיה